

BİLİNMEYEN BİR ESER: YÜMNÎ DİVANİ

Hakan SEVİNDİK*

ÖZET

Bu makalede, biyografik kaynaklarda varlığından bahsedilmeyen *Yümnî Divanı* tanıtılarak çeşitli açılardan incelendi. Çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda öncelikle kronolojik olarak Yümnî mahlaslı divan şairlerinin kısa biyografileri verildi. Ardından 5 kaside ve 165 gazelden oluşan bu küçük hacimli *Divan*'ın sahibi olması muhtemel Yümnî'ler hakkında eserin kendisi ve kaynaklardan yola çıkarak birtakım yorumlarda bulunuldu. İncelemelerimiz neticesinde *Divan*'ın sahibi Yümnî'nin 1604-1644 yılları arasında kaside ve gazeller kaleme alan IV. Murad devri şairi olduğu tespit edildi. Ayrıca söz konusu şairin Şeyhülislâm Yahyâ'ya övgü niteliğinde kaleme aldığı kaside ve gazellerden Şeyhülislâm'ın hayranı olduğu anlaşıldı. İkinci kısımda ise esere ait tek yazma nüshanın tavsifi yapılarak, *Divan*'ın şekil ve muhteva özelliklerine dair genel bir inceleme hazırlandı. Bu incelemeye göre eserde geçen manzumelerde Şeyhülislâm Yahyâ'nın Yümnî üzerinde geniş bir tesirinin olduğu ortaya çıktı. Özellikle gazellerinde bir aşk şairi olduğunu hissettiren Yümnî'nin bu yönüyle de Şeyhülislâm Yahyâ'yı örnek aldığı görüldü.

Makale boyunca, eserin sahibi Yümnî ile Şeyhülislâm Yahyâ arasındaki hem kişisel hem de sanatsal bağa değinildi. *Yümnî Divanı*'nın klasik Türk şiiri açısından üzerinde durulması gereken vasfı, Türk edebiyatında Şeyhülislâm Yahyâ'ya duyulan bağlılığı dile getiren örneklerden biri olmasıdır. Ayrıca eser, Şeyhülislâm Yahyâ takipçiliğinin edebiyatımızda ayrı bir şiir/üslup çizgisi olarak incelenmesi gerektiğini de yeniden hatırlatmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yümnî, *Divan*, Şeyhülislâm Yahyâ, IV. Murad, XVII. Yüzyıl

AN UNKNOWN WORK: YÜMNÎ'S DİVAN

ABSTRACT

In this article, we will investigate into various aspects of the *Yümnî's Divan* which have not been mentioned in the biographical sources. This study consists of two sections. In the first part, short biographies of the poets who use Yümnî as pseudonym has been discussed. We have made some observations on *Yümnî's Divan* and other sources to identify the Yümnîs who may be to the author of this short *Divan* which consists of 5 qasides and 165 ghazels. As a result of

* Arş. Gör. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, El-mek: hakansevindik@kmu.edu.tr

our observations we indicated that Yümnî was a divan poet who lived and wrote qasides and ghazels between 1604-1644 in Murad IV era. Furthermore we understand from the qasides and ghazels that Yümnî wrote for Şeyhülislâm Yahyâ as an appraisal, we observed that Yümnî was an admirer of him. In the second part of the article, we discussed how we analyzed the form and content of the *Divan*, by introducing the only manuscript of the *Divan* that exists today. We concluded in our observation that Şeyhülislâm Yahyâ had an extensive influence on Yümnî. Accordingly, Yümnî was influenced by Şeyhülislâm Yahyâ, especially because of the sense he evokes as a love poet in his ghazels.

Throughout the article, the personal and artistic relationships between Şeyhülislâm Yahyâ and Yümnî, who is thought to be the author of this *Divan* have been discussed. The important feature of the *Yümnî's Divan* as an example of classical divan poetry is that the divan manifests an example of adherence to Şeyhülislâm Yahyâ. This work also reminds us of the fact that it is important to read the works of the followers of Şeyhülislâm Yahyâ as a distinctive line of poetry in literature.

Key Words: Yümnî, *Divan*, Şeyhülislâm Yahyâ, Murad IV, 17th Century.

Giriş

Klasik Türk şiirinin sanatsal kıymet açısından en değerli eserlerinin başında kuşkusuz divanlar gelir. Kadim medeniyetimizin ortaya koyduğu edebî birikimin ciddi bir bölümünü teşkil eden divanların bugün itibarıyla önemli bir kısmı Latin harflerine aktarılarak yeni nesillere sunulmuştur. Yine bu divanların pek çoğu günümüz insanının istifadesi ve geçmişle bağlantı kurması için tahlil edilmiş, muhtelif açılardan inceleme ve değerlendirmelere tâbi tutulmuştur. Divanlar üzerine yapılan bu çalışmalar, elbette kültür ve edebiyatımız açısından oldukça olumlu gelişmelerdir. Fakat bunların yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim eski biyografik kaynaklarımızda işaret edilen birçok divana ulaşabilmiş değiliz. Bunun yanı sıra, çeşitli çalışmalar vesilesiyle kaynaklarda anılmayan birçok eserin de varlığından çok zaman sonra haberdar oluyoruz. Bu anlamda saha çalışması yapan araştırmacıların mesailerinin büyük bir kısmını günümüze kadar bulunamamış, varlığı bilinen veya bilinmeyen bu eserlere tahsis ettiklerinin farkındayız. Biz de ulaşabildiğimiz her yazma eseri bu düşüncelerle inceliyor; yeni, farklı ve özgün bir şeyler bulabilir miyiz ümidiyle araştırmalarımızı derinleştiriyoruz.

Bu minval üzere İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi Yazmaları arasında dolaşırken daha önce üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış bir divanla karşılaştık. Eser, Yümnî mahlaslı bir divan şairine aittir. Merhum Şevket Rado'nun yazmaları arasında yer alan bu pek de hacimli olmayan *Divan*'ı incelemeye değer gördük.

Makalemizde öncelikle tezkire ve biyografik kaynaklar ışığında Yümnî mahlaslı şairler hakkında bilgiler verilecek ve *Divan*'ın müellifi olabilecek Yümnî'ler hakkında yorumlar yapılacaktır. Daha sonra *Divan* metninden hareketle eserin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulacaktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

1. Yümnî Mahlaslı Divan Şairleri¹

Klasik Türk şiiri sahasında çalışanların en ciddi problemlerinden biri, aynı mahlası kullanan şairlerin çoğu zaman birbirinden ayırt edilememesidir. Her ne kadar şairlerin büyük bir kısmı manzumelerinin başka şairlerinkilerle karışmasını önlemek için ortak mahlaslar kullanmaktan çekinmişlerse de zaman içinde aynı mahlası kullanan pek çok şair ortaya çıkmıştır. Tezkire ve biyografik eser müelliflerinin bir kısmı bu durumun yarattığı sorunları aşabilmek için birtakım çabalar sarf etmişlerdir. Fakat yine de onların sınırlı imkânları meselenin kökünden halledilebilmesi için yeterli olmamıştır. Bu sebeple edebiyatımızda mahlasdaş şairler adında bir problem baş göstermiştir.²

Üzerinde çalıştığımız *Yümnî Divanı* için de aynı durum söz konusudur. Yalnızca tezkirelerde adı geçen Yümnî mahlaslı 8 şair vardır. Bunlara ek olarak diğer biyografik kaynakların da bahsettiği Yümnî'ler bulunmaktadır. Kaynaklar, bu şairler hakkında kimi yerlerde ihtilaflı bilgiler vermiş ve şairleri birbirine karıştırmıştır. Bu problemleri gidermek her ne kadar zor olsa da elimizdeki *Divan*'ın sahibi Yümnî hakkında sağlıklı bilgilere ulaşabilmek amacıyla tezkirelerde adı geçen Yümnî'lerden kronolojik olarak bahsetmek istiyoruz:

a. Mehmed Yümnî Bey: Ahdî'nin verdiği bilgilere göre Kanuni Sultan Süleyman devri sadrazamlarından Ayas Paşa'nın oğludur. Ne zaman doğduğu bilinmemekle birlikte 970/1562 senesinde İstanbul'da meydana gelen sel felaketine tarih düşürdüğü ve babasının 1539'da öldüğü göz önünde bulundurulursa bu dönemlerde otuz veya kırklı yaşlarda olduğu söylenebilir. Sancak beyliği yapan Mehmed Yümnî Beg, Arapça ve Farsçaya hâkimdir. Gazel söylemekte ve tarih düşürmekte mahir olduğu belirtilmektedir (Ahdî 2005, 181-183).

b. Mehmet Sâlih Yümnî: 17. asrın tezkire sahibi şairlerindendir. Hakkında tezkirecilerden yalnızca Belîğ bilgi vermiştir. Ayrıca *Vekayîü'l-Fudalâ* ve *Mecelletü'n-Nisab*'da da kendisinden bahsedilmektedir. İstanbul'da doğan Yümnî, Tosyalı Mustafa Efendi'nin oğlu ve -her ikisi de divan şairi olan- Rıfkî Mehmet Efendi'nin küçük kardeşi; Kadri Efendi'nin yeğenidir (Belîğ 1999, 532).

Şeyhî'ye göre Yümnî, Şeyhülislâm Bahâyî Efendi'den mülâzemetle kadı olmuş ve Rumeli'nin Zağrâ-i Atîk kazasında Kili muvakkatiyken 1073/1663 tarihinde vefat etmiştir (Şeyhî 1989a, 719). *Mecelletü'n-Nisab*, şairin ölüm tarihini Şevval 1106/ Mayıs 1695 (Müstakim-zâde 2000, 444a) olarak göstermektedir ki bizce bu tarih doğru değildir. Nitekim bu tarih, Mehmet Emîn Yümnî'nin ölümüne aittir.

Sâlih Yümnî, Kafzâde Faizî'nin bıraktığı tarihten başlayarak 1622-1663 yılları arasında yaşamış 29 şairin biyografisini içeren antoloji tipi bir tezkire hazırlamıştır. Tezkirenin şairin ölümü dolayısıyla yarım kaldığını belirten Şeyhî, müellifin kendi hattıyla yazdığı nüshayı gördüğünü söylemiştir.

c. Mehmet Yümnî: Selânik'te dünyaya gelen Mehmet Yümnî, maarif ehli, güzel şiirler söylemeye muktedir bir şair olarak tanıtılmaktadır. İstanbul'da mülâzım olan şair, Rumeli'nde bazı kasabalarda kadılık yapmış ve 1083/1672-73 senesinde vefat etmiştir (Safâyî 2005, 736; Belîğ 1999, 532; Şeyhî 1989a, 718; Müstakim-zâde 2000, 446a).

ç. Mehmet Emîn Yümnî: İstanbul'da doğan Mehmet Emîn Yümnî, Şeyhülislâm Koca Abdurrahim Efendi'den mülâzım olmuş ve kırk akçe ile azledildikten sonra bazı kasabalarda kadılık yapmıştır. Şevval 1106/Mayıs 1695 senesinde de Zağrâ-i Atîk'te vefat etmiştir. Sâlim ve

¹ Bu bölümde adı geçen şairler tanıtılırken *Tuhfe-i Nâilî* (Tuman, 2001: 1223-1226) ve *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nün (İpekten vd. 1998: 538-539) Yümnî maddelerine de müracaat edilmiştir.

² Konu hakkında bk.: (İsen 1997, 195-208; Yıldırım 2006)

Şeyhî'ye göre Mehmet Emîn Yümnî, Rıfkî Mehmet Efendi'nin ikinci kardeşi; Kadri Efendi'ninse hemşirezâdesidir (Sâlim 2005, 711; Şeyhî 1989b, 247). Bu bilgiler şairin, Mehmet Sâlih Yümnî'nin kardeşi olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat kanaatimizce kaynaklardaki bu bilgilerinin yanlış olma ihtimali yüksektir. Zira iki kardeş şairin aynı mahlası kullanması divan şiirinde pek görülmuş bir durum değildir.

d. Şeyhzâde Süleyman Yümnî: Şeyhzâde Ahmed Efendi'nin küçük kardeşidir. İstanbulludur. 1081-1675 tarihinde doğmuştur. Kısmet-i Askeriye Mahkemesinde kâtiplik yapmış; 1127/ 1715 senesinde vefat etmiştir (Sâlim 2005, 712; Belîğ 1999, 532; Şeyhî 1989b, 479; Müstakim-zâde 2000, 446a).

e. Osmanzâde Mehmet Yümnî: Beyazıd Camii şeyhi Osman Efendi'nin oğludur. Şeyhzâde diye de tanınmaktadır. İstanbulludur. 1119 tarihinde Şeyhülislâm Ebezâde Abdullah Efendi'den mülâzım olduktan sonra Yenişehirli Abdullah Efendi'nin mektupçuluğunu yapmıştır. Çeşitli zamanlarda medreselerde müderrisliklerde bulunmuş, 1152/1739 senesinde Yenişehir kazasında görevdeyken vefat etmiştir. (Safâyî 2005, 738; Sâlim 2005, 709)

f. Mustafa Yümnî: Şairden, yalnızca Safâyî ve Sâlim bahsetmiştir. Üsküdarlıdır. Genç yaşta şiire heves etmiş güzel yaratılışlı, hoş tabiatlı bir şairdir. (Salim 2005, 711)

g. Kâtip Süleyman Yümnî: 1217/1802-03 tarihinde Bağdat yakınlarındaki Şehrizar eyaletinde doğmuştur. Fatin Davud'a göre talik hatta maharetli, inşaya kabiliyetli bir şairdir. Farsça rubailerinin yanı sıra epey miktarda beyit yazmıştır. (Çiftçi yy., 449)

h. Mahmud Yümnî³: Şairin ismi yalnızca *Mecelletü'n-Nisab*'da geçmektedir. Müstakimzade'ye göre Mahmud Yümnî, IV. Murad devri şairlerinden olup Sadrazam Halil Paşa müntesibidir. (Müstakim-zâde 2000, 446a)

2. *Divan*'ın Sahibi Yümnî Hakkında Değerlendirmeler

Elimizdeki *Divan*'ın ne metin kısmında ne de sayfa kenarlarında şairin mahlası dışında asıl kimliği ilgili bilgilere tesadüf edemedik. Yine yukarıdaki Yümnî'lerin kaynaklarda geçen manzumelerinin hiçbirisi *Divan*'dakilerle eşleşmemiştir. Bunun yanı sıra kaynaklar, bu şairlerin herhangi bir divan tertip ettiklerine dair bilgi de vermemişlerdir. Ayrıca çeşitli şiir mecmualarında yaptığımız okumalar sonucunda Yümnî'lere ait şiirlerden de bir ipucuna ulaşamadık.⁴ Dolayısıyla

³ Şairin adı, tezkirelerde anılmamasına rağmen makalemizin ilerleyen sayfalarında adı geçeceği için onu bu bölümde tanıtmayı uygun gördük.

⁴ Araştırmalarımız esnasında biri doktora, ikisi yüksek lisans çalışması olarak hazırlanmış üç şiir mecmuası ile İstanbul Araştırmaları Enstitüsü ve Michigan Üniversitesi yazmaları arasında bulunan iki şiir mecmuasında Yümnî mahlaslı şairlere ait 8 şiire tesadüf ettik. Bunlardan kısaca bahsedecek olursak:

Bu şiirlerden ilki, Osmanzâde Yümnî tarafından kaside nazım şekliyle yazılarak Nevşehirli Dâmat İbrâhim Paşa'ya sunulmuştur. Şiirin matla beyti şu şekildedir:

Nuṭṭ-âferin ki ḥâmeye feyz-i revân ider

Bağ-ı suḥanda bülbül-i şad-dâsitân ider (Hakverdioğlu 2007, 254-257)

İkinci mecmua, Milli Kütüphane koleksiyonunda yer alan 06 Mil Yz A 7301 numaralı yazmadır. Bu yazmada geçen –dan ḥâlî redifli gazel Michigan'daki mecmuada da mevcuttur. Gazelin ilk beyti şu şekildedir:

Baḥa yâr olmayup yâr olmadı aḡyârdan ḥâlî

Gül-i gülşen nitekim ey dil olmaz ḥârdan ḥâlî (Kıran 2011, 157; Mecmû'a-yı Eş'âr Envâ'-ı Hutût, s. 198)

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 13467 numaralı mecmuada "Yümnî Efendi Ḥâzretleriniñ Ḡazeli" başlıklı bir şiir bulunmaktadır. Şiirin ilk beyti şu şekildedir:

Mest ü medhûş olayım bâdeyi şun ey sâkî

Neme lâzım ki cihân fânî imiş yâ bâkî (Kaya 2007, 314)

Bir diğer mecmua, İstanbul Araştırmaları Kütüphanesi ŞR_000089 'da kayıtlıdır. Bu yazmada, 16 ve 17. yüzyıl şairlerine ait şiirler bulunmaktadır. Mecmuanın varaklarında Yümnî Çelebi adına kayıtlı iki şiir mevcuttur. Şiirlerin matlaları şu şekildedir:

Ser-i küyünda cism-i zerdini şol kim türâb itdi

problemin çözümü için yalnızca eserde geçen şahıs ve yer isimlerinden yola çıkarak yorum yapmak ve bir neticeye varmak durumundayız.

Divan'ın müellifi Yümnî, eserinde 5 kaside kaleme almıştır. Bu kasidelerin hepsi de Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'yi methetmek için yazılmıştır. Bu noktadan hareket edersek şu genel tespiti yapmış oluruz: Bu şair, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi devrinde yaşamış, ona karşı muhabbet duyan biridir. Meseleyi biraz daha aydınlatacak olursak kasidelerde geçen beyitlerden yola çıkmak gerekir.

Eserdeki ilk kasidenin 14, 30 ve 33. beyitlerinden anladığımız kadarıyla şair, Şeyhülislâm'a ulaşabilecek bir yakınlıktadır:

Nice kâdir olurum ceyş-i gamla dâ'imâ cenge
Mu'in olmasa ger ümmîd-i luṭf-ı **Hâzret-i Monlâ** (v. 2^a)

Ben ol zât-ı şerîfün çünkü **Yümnî** bendesi oldum
'Aceb mi eylesem akrânum içinde şeref da'vâ (v. 2^b)

Huzûrında neden bu nazma ikdâm eyledün ey dil
'Aceb küstâhlık itdün hemân gel eyle isti'fâ (v. 2^b)

Yine üçüncü kasidenin 18, 19 ve 20. beyitlerinde şair, Şeyhülislâm'ın lütfuna mazhar olduğunu ifade etmiştir:

Yümnî ko gele dahı murâdın idüp 'atâ
Luṭf eyledün ihsânuna lâıyık görüp anı (v.4^b)

Luṭf ile bu bî-çâreyi kırtarduñ elinden
Pek tutmuş idi dest-i gam-ı 'âlem-i fânî (v. 5^a)

Seyyid kapusunda göricek 'abd-i hâkîrin
Lâ-büd virür imiş eline pâre-i nânı (v. 5^a)

Nesib kısmı şitaiye olan 4. kasidede Yümnî, Şeyhülislâm'a, içinde bulunduğu sıkıntılı durumu, feleğin elinden çektiği dert ve ıstırapları arz etme girişiminde bulunmuştur. Şair, kasidede açıkça Şeyhülislâm'dan inayet beklemektedir:

Ġaraż hikâyete aḥvâl-i pür-melâlümdür
Budur cenâbuñı taşdı'e dahı bâ'ış olan

'Înâyet it diyeyüm ḥâk-i pâye sulṭânım

Felekde menzil-i kâdrin maḳâm-ı âfitâb itdi (ŞR_000089, v.3b)

Câm-ı şarâb-ı la'lüñi şun mübtelâlara
Doymaz o teşne iken çok cefâlara (ŞR_000089, v. 35b)

Son olarak Michigan Üniversitesi yazmaları arasında bulunan ve dijital katalog kayıtlarına göre "Mecmû'a-yı Eş'âr ve Envâ'-ı Hutût" isimli şiir ve hat mecmuasındaki Yümnî mahlaslı şairlerin şiirlere temas etmek istiyorum. Bu mecmuada biri Yümnî Beg, diğer ikisi ise sadece Yümnî adına kayıtlı üç gazel vardır. Gazellerin matlaları şu şekildedir:

Derd ile dil vireliden o kâdi şimşâde
Âha fâkat komadı za'f degül feryâde (Mecmû'a-yı Eş'âr ve Envâ'-ı Hutût, s. 151)
Gönca-i la'lin kabâ-yı bağ-ı cândur lâle-ruḥ
Gülşen-i ḥüsn içre naḥl-i erguvândur lâle-ruḥ (age., s. 191)

Serîr-i şâh-ı kişverden bizüm gam-ı ḥânemüz yegdür
Belî dīvâne-i 'aşküz bize vîrânemüz yegdür (age., s. 196)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Ne çekdiğüm ğam-ı derd ü belâ-yı dehr ile ben

Başumda derd ü belâ tâc u tende câme elem
Şarâbum eşk-i revân ğamdan ayru nesne yemen

Taḥammül idemez oldum şedâ'id-i dehre
Ne çâre eyleyeyin şöyle ḳalmışum bilmen (v. 6^a)

Beşinci kasidede diğer kasidelere göre daha kesin bir bilgi mevcuttur. Nitekim şair, kasidesinin 15. beytinde;

Yahyâ Efendi ki şimdi **Rûmîli şadır**dur
Faḫl ile kimse ancılayın muḫterem degül (v. 6^b)

diyerek Şeyhülislâm Yahyâ'nın Rumeli kazaskeri olduğu tarihe işaret etmiştir. Yahyâ Efendi 1012/1604 senesinin ikinci yarısından sonra bu göreve getirilmiştir (Müstakim-zâde 1978, 46). Dolayısıyla bizim üzerinde durduğumuz şair Yümnî, 1604 yılında hayattadır ve Şeyhülislâm'ın kazaskerliğine şahitlik etmiştir. Bu vesileyle de Yahyâ Efendi'ye 32 beyitlik bir kaside sunmuştur. Bu kasidenin dua kısmından önce gelen beyitleri de dördüncü kasidede olduğu gibi arz-ı hal niteliğindedir:

Varup ḫuzûrına o melek-manzarı gören
Âdem dimez maḳâmına bâğ-ı İrem degül

Ol şâḫib-i sa'âdete bir 'arz-ı ḫâl yaz
Tek ṭurma şanmasun seni ehl-i ḳalem degül

Di luṭfuñ-ıla **Yümnî**yi de ser-firâz ḳıl
Dime ki bâr-ı miḫnet ile ḳaddi ḫam degül

Bir zerre mihr-i himmetüñe göre maṭlabı
Deşt-i 'Irâḳ u ḫıṭṭa-ı Rûm u 'Acem degül

Luṭf eyle ṭutma ḫaşmı ber-â-ber aña şehâ
Her ḳad-keşîde hem-ser-i tûğ-ı 'alem degül (v. 7^a)

Kasidelerden elde ettiğimiz genel kanılar bunlardır. Belki bu tespitlerin üzerine bir de kaside başlıklarıyla ilgili değerlendirmeleri ekleyebiliriz. Yümnî, birinci kasidede memduhunun *Şeyhülislâm* ve *Müftî'l-enâm* olduğunu bizzat belirtmiştir. Üçüncü kasidenin başlığında bu ibareler geçmemesine rağmen kasidenin 10. beytinde geçen *müftî-i zamân* terkihiyle yine Şeyhülislâm'ı işaret etmiştir. Yukarıdaki satırlarda da vurguladığımız üzere *Divan*'daki sonuncu kaside Yahyâ Efendi'nin Rumeli kazaskeri olduğu döneme işaret etmektedir. Dolayısıyla bu kasideler Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin hayatının farklı dönemlerine göndermelerde bulunmaktadır. Hüküm olarak şunu söyleyebiliriz ki Yümnî, kasidelerden çıkarabildiğimiz kadarıyla en az 1604-1644 yılları arasında şiirle meşgul olmuş bir şairdir.

Divan'ın müellifi hakkındaki düşüncelerimizin ikinci safhasını eserdeki gazellerden yola çıkarak kurmak istiyoruz.

Yümnî, 18. gazelde Şeyhülislâm'a bağlı olan hiç kimsenin onun cömertliğinden mahrum kalmadığını belirtmiştir. 74. gazelde ise gönlüne seslenen şair, Yahyâ Efendi'nin Şeyhülislâm olduğunu ifade etmiş ve onun himmetini herkesin can u gönülden talep ettiğini söylemiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Cihānda almadı mar m **eyh 'l-isl m **
'A  v  luf  her kim ki oldu ise m r d (v. 11^a)

Dil  **Yahy  Efendi** hareti kim **eyh 'l-isl m**dur
Kim anu  himmetini c n-ıla dilden m r d olmaz (v. 22^a)

eyh lisl m kelimesinin son kez geçtiği 107. gazelde Y mn , Yahy  Efendi'nin hastalıktan kurtulması üzerine duyduğu mutluluğu dile getirmektedir. Allah'a  krederek iirine giriş yapan şair, meram evinin kapısının açıldığını, elemelerin yok olduğunu, ansızın gam denizine gark olan  lemin sevinç sahiline çıktığını, halkın cümlesinin bayram ettiğini anlatmıştır. Bu gazel, kanaatimizce eyh lisl m'ın yalılık döneminde yazılmıştır. Dolayısıyla gazelin Yahy  Efendi'nin son meihat dönemi olan 1634-1644 yılları arasında kaleme alınmış olma ihtimali çok yüksektir. Gazelin ilk iki beyti şöyledir:

Hamd li'll h ki g  d oldu der-i d r-ı mer m
 ıd-ı  li'-i ferh nde gelüp virdi sel m

Bu ne devlet ne sa' det ne 'in yetd r kim
Z 'il oldu elem-i **azret-i eyh 'l-isl m** (v. 29^a)

Divan'da bu gazellerden başka 46. gazelde *azret-i  stad*, 52 ve 58. gazellerde *moll *, 100. gazelde ise *m ft -i zam n* ifadeleri, bu gazellerde eyh lisl m Yahy  Efendi'ye göndermelerde ve birtakım övgülerde bulunduğunu ispat etmektedir. 52. gazelde diğerlerine göre farklı bir bilgi göze çarpmaktadır. Zira Y mn , *gazelin makta beytinde İstanbul'un farklı farklı zevklerinin olduğunu fakat kendisinin yalnızca molla'nın l t f kadehiyle safalandığını* s ylemitır:

Sit nbulu  egerçi güne güne zevkı var amma
afa viren vel  **Y mn **ye c m-ı luf-ı **moll **dur (v. 18^a)

Beyitten ıkartabildiğimiz kadarıyla Y mn , İstanbul'da eyh lisl m Yahy  Efendi'nin yanında bulunan veya onunla birlikte çalışan bir airdir.

Divan'da eyh lisl m'la birlikte adı anılan bir diğer isim padişah IV. Murad'dır. Padişahın methedildiği ilk manzume 39. gazeldir. Şair, manzumesinde Sultan Murad'ın dünyayı adaletinin nuruyla gün gibi aydınlattığını, askerlerinin önünde bir aslan gibi baı çektiğini, efsanevi İran ahı Kahraman'ın dahi kendisine k le olduğunu vurgulamıştır:

D ny ya n r-ı 'adl   d dı gün gibi ra an iden
Ol  h-ı  h n-ı cih n **Sult n Mur d an** kendid r

Sult n Mur d-ı k m-r n kim bendesid r ahram n
Sekk n  olan bendeg n önünde arslan kendid r (v. 15^a)

Yine Y mn , 73. gazelde isim belirtmeden padişaha değinmitır. Şair, padişahı övmek için inci ve gevherlerden çok daha güzel, temiz  sluplu nazımlar yazmanın d  ncesine daldığını; misk ve amber kokuları yerine ahın atının geçtiği toprağı içine çekmek için yollara düştüğünü anlatarak padişahın pak vücudunun afetlerden korunması için duacı olduğunu s ylemitır:

P diahu  med hine dürr [ ] cev hirden la f
P k ed lar nazmına efk ra d  dı gönlümüz

 k-i p y-ı ra -ı  h  misk [ ] 'anber yerine
D 'im ii m m için yollara d  dı gönlümüz

Haḳ vüçüd-ı pākini hıfz eylesün āfâtdan
Bu du‘âyı **Yümniyâ** tekrâra düşdi gönümüz (v. 22^a)

Bunlara ek olarak şairin, IV. Murad’ın Edirne’ye teşrifi vesilesiyle kaleme aldığını düşündüğümüz 138. gazeline değinmek gerekir. Bu manzume, *Şeyhülislâm Yahyâ Divanı*’nda bulunan *Edrene* redifli iki gazelin ilkinde şekil ve muhteva açısından oldukça benzemektedir. Şair gazeliyle, Yahyâ’nın şiirini taklide varan bir şekilde tanzir etmiştir desek yanlış olmaz. Nitekim iki şiir metnini yan yana koyduğumuzda bu durum dikkatten kaçmayacaktır:

Yümni

Gül ruhuñ cānâ ‘arâḳ-nâk itdi ḥ‘âb-ı Edrine
Şimdi andan kesb ider bûyî gül-âb-ı Edrine

Hûbdur âb u hevâsı her yeri mergûbdur
Bir güzel maḥbûbdur gûyâ cenâb-ı Edrine

Gülsitânında varup bülbüllerini diñleseñ
Hep şadâsı medḥ-i şâh-ı kām-yâb-ı Edrine

Hâzret-i Sultân Murâd ol pâdişâh-ı baḥr u berr
Maḳdemiyle ḥurrem oldı şeyḥ ü şâb-ı Edrine

Ol melek-sîret tavâf itmekle şehri gâh gâh
Beyt-i ma‘mûr oldı her künc-i ḥarâb-ı Edrine

Maḳdem-i şâh ile şol deñlü şeref-yâb oldı kim
Reşḳ-i sükkân-ı cinân oldı kıbâb-ı Edrine

Çün kâdem başdı bu şehriñ ḥâkine **Yümni** o
şeh
Müşḳ ile ‘anberle tartsun türâb-ı Edrine

Haḳ vüçüd-ı pāküñi hıfz eylesün āfâtdan
Aḳduğunca bağ u bostânında âb-ı Edrine
(v.35^a)

Şeyhülislâm Yahyâ

Gül ruhuñ bûyın şabâdan aldı âb-ı Edrene
Ben de bildüm ki olur erzân gül-âb-ı Edrene

Şöyle ma‘mûr oldı ḥübân-ı Sitânbul ile kim
Câydu bir gence her künc-i ḥarâb-ı Edrene

Özge ‘âlem virdi luṭf ile o şehri dil-keşe
‘Âlemün sultânı şâh-ı kām-yâb-ı Edrene

Hâzret-i Sultân Murâd ol şâh-ı ‘âlî-ḳadr kim
Pây-bûsıyla mu‘azzamdur cenâb-ı Edrene

Maḳdemiyle şöyle rif‘at buldı ol şehri güzîn
Nüh sipihre ta‘n ider şimdi kıbâb-ı Edrene

Şemme-i luṭfuñ virüp ḥaşıyet-i müşḳ ü gül-âb
Ḳadr ü kıymet bulmada âb ü türâb-ı Edrene

Anı döndermişdi pîr-i köhne-sâle rûzgâr
Hamdû li’llâh yine ‘avd itdi şebâb-ı Edrene

İltifâtuñ bir şafâ bağısladı Yahyâ’ya kim
Virmeye bir meste ol ḥâlî şarâb-ı Edrene
(Kavruk, 2001: 335)

Konumuzun dışına çıkacağı düşüncesiyle, şiirlerin mukayesesini yerine şimdilik yalnızca şu bilgileri vermekle yetineceğiz: Yümni ve Şeyhülislâm Yahyâ’nın çağdaşı olan kaside şairimiz Nef’î de hemen hemen aynı vezin, kafiye ve üslupta bir Edirne gazeli yazmıştır (Akkuş 1993, 337-338). Biz, IV. Murad devrinde Edirne gazeli yazma geleneğinin Nef’î tarafından başlatıldığını düşünmekteyiz. Zira Sultan Murad 1634’te Edirne’ye geldiği sırada Nef’î, affedilmesi için padişaha bir kaside yazar ve padişah da kendisini bağışlar. O halde bahsi geçen gazellerin bu kasideyle aynı zamanda yazılmış olma ihtimali doğmaktadır. Hâsılı bu gazeller vasıtasıyla Nef’î veya Şeyhülislâm Yahyâ’nın başlattığı bir Edirne gazeli yazma zincirine Yümni’nin de dâhil olduğunu anlıyoruz.⁵

⁵ H. Dilek Batıslam, *Şehir Şiirleri ve Şeyhülislam Yahyâ’nın Edirne Gazelleri* başlıklı makalesinde, Edirne üzerine yazılan gazeller hakkında daha ayrıntılı bilgi vermiştir. Bu sebeple konu hakkında bu kaynağa müracaat edilebilir (Batıslam 2009, 483-498).

Şairin kimliği hakkında *Divan* üzerine yaptığımız incelemelerden elde edebildiğimiz veriler bu şekildedir. Bu sonuçları, kaynaklarda adı geçen Yümnî'lerle ilişkilendirmemiz gerekiyor. Ancak öncelikle şiirlerden elde ettiğimiz tespitlerimizi maddeler halinde sıralayalım:

a. *Divan*'ın sahibi olan Yümnî, 1604-1644 yılları arasında kaside ve gazeller kaleme alan IV. Murad devri şairidir.

b. Yümnî, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin takipçisi olmuş ve onun sürekli çevresinde bulunmuştur. Ayrıca Yahyâ Efendi'den ihsan görmüş bir mülazım, kadı ya da müderris olma ihtimali ise çok yüksektir.

c. İstanbul ve Edirne'de bulunmuş bir şairdir. Bu durum da Yümnî'nin bu bölgelerde doğup ölmüş olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Saydığımız bu maddeleri ve tarihsel süreçleri göz önünde bulundurduğumuz zaman kaynaklarda adı geçen şu dört şairin bu *Divan*'ın sahibi olma ihtimali vardır:

	Asıl Ad	Doğum Tarihi	Ölüm Tarihi	Doğum Yeri	Ölüm Yeri	İlişkiler ve Eserler
1	Mehmet Sâlih Yümnî	?	1073/1663	İstanbul	Zağrâ-i Atık Kili kasabası	Kadrî Efendi'nin yeğeni, Rıfkî Mehmet Efendi'nin küçük kardeşi. Bahayî Efendi'den mülazım olduğu yalnızca Şeyhî'de yazıyor. Tezkire-i Şuara sahibi.
2	Mehmet Yümnî	?	1083/1672-73	Selanik	?	İstanbul'da mülazım olmuştur. Kimden mülazım olduğu belli değildir.
3	Mehmet Emîn Yümnî	?	1106/ 1694-95	İstanbul	Zağra-i Atık	Şeyhülislâm Koca Abdürrahim Efendiden mülazım olmuştur.
4	Mahmud Yümnî	?	?	?	?	Sadrâzam Halil Paşa mensubu, IV. Murad devri şairi. Manzum Tercüme-i Kaside-i Cennet adında bir eseri var.

Tablodaki bilgilere göre *Divan*'ın sahibi hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Zira şairlerin üçünün asıl isimlerinin ilki bile aynıdır. Ancak tarihleri göz önünde bulundurarak yorum yapabiliriz.

1604-1644 tarihlerine en yakın kişiler olarak tezkireci Yümnî ve Mahmud Yümnî görülmektedir. Tezkireci Yümnî, tezkiresine 1622-1663 yılları arasındaki şairleri almıştır. Bu bilgi şairin Şeyhülislâm Yahyâ ile ilişki içerisinde olabileceğini göstermektedir. Yalnız *Vekayîü'l-Fudalâ*'nın, şairin Bahâyî Efendi'den mülazım olduğunu belirtmesi akıllarda soru işareti uyandırmaktadır. Kaynaklara göre Mehmet Sâlih Yümnî ile Mehmet Emîn Yümnî'yi kardeş kabul etmek gerekecektir ki biz yukarıda anlattığımız sebeplerden dolayı buna pek ihtimal vermiyoruz. Mehmet Sâlih Yümnî'nin akrabalık bağlarının kaynaklarda daha doğru kaydedildiğini düşünüyoruz.⁶

Mahmud Yümnî'ye gelecek olursak; hakkında yalnızca *Mecelle*'de bilgi bulabiliyoruz. O da yukarıda söylediğimiz gibi IV. Murad zamanı sadrazamlarından Halil Paşa'ya bağlı olmasıdır. Halil Paşa 1626 yılında Hafız Ahmed Paşa'nın azli üzerine sadrazam olmuştur (Cezar 2011, 1916). Bu tarihte Yahyâ Efendi'de şeyhülislâmlık makamındadır. Bu sebeplerden ötürü şairin mezkûr *Divan*'ı kaleme almış olması ihtimal dâhilindedir.

Mehmet Yümnî ve Mehmet Emîn Yümnî'nin de elimizdeki *Divan*'ı yazmış olabilir. Fakat vefat tarihlerini ve bizim ipuçlarımızı dikkate aldığımızda diğer iki şaire nazaran biraz daha uzak bir ihtimal olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan başka adı sanı duyulmayan bir Yümnî'nin de eserin sahibi olabileceği düşüncesini göz ardı etmemek gerekir.

3. Divan'ın Özellikleri

3.1. Nüsha Tavsifi

Bulunduğu Yer ve Kayıt Numarası: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, ŞR_000017

Varak Sayısı: 41

Müstensih: ?

Hat Cinsi: Talik hat; başlıklar kırmızı, diğer kısımlar siyah mürekkep.

Cilt ve Yazı Ebadı: 200×130- 155×95

Başı:

1^b

Der-Vaşf-ı Şeyhü'l-islâm u Müfti'l-enâm Yahyâ Efendi Sellemehu'llahü Te'âlâ Fi'd-dârîn

Şabâ küyüñdan esdükçe açıldı çeşm-i nâ-bînâ
Meger hâk-i rehûñ kühlü'l-cevâhirdür senûñ cânâ

Sonu:

40^b

Nağmesi hep bûselükdür nâlesi şehsâzdur
Diñleseñ nevrüz-ı sulţânide Yümnî bülbülü

3.2. Şekil Özellikleri

3.2.1. Nazım Şekilleri

Yümnî Divanı yalnızca kaside ve gazellerden oluşmaktadır. *Divan*'ın gazeller kısmından sonra *Mukattaât-Müfredât* başlığı atılmış fakat bu noktadan ilerisi yazılmamıştır. Şimdilik bu

⁶ Tezkireci Yümnî'nin kendisi, aile efradı ve tezkiresi hakkında ayrıntılı bilgi edinebilmek için bk.: Sadık Erdem, "Mehmet Salih Yümnî Tezkire-i Şu'arâ-yı Yümnî (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. LV, İstanbul 1998, s. 85-112.

kısımın hangi sebepten ötürü yazılmadığına dair kesin bir bilğimiz mevcut değildir. Eserin tamamı 1041 beyittir. Bunların 173'ü kasidelere, geri kalan 868'i ise gazellere aittir.

3.2.1.1. Kasideler

Divan'da daha önce de söylediğimiz gibi 5 kaside vardır. Bu kasidelerin beyit sayıları sırasıyla 42, 38, 26, 35 ve 32'dir. Kasidelerin hepsi Şeyhülislâm Yahyâ Efendi için yazılmıştır. Şimdi sırasıyla bu kasidelerin genel özelliklerine bakalım:

Divan'ın ilk kasidesi eserin en uzun manzumesidir. Kasidenin nesip bölümü, bir bahariyedir. Nesib bölümü, memduh üzerine kurulmuş hayali bir atmosfere dayanmaktadır. Şair, sevgilinin köyünden esen rüzgârla körlerin gözlerinin açıldığını, onun yolunun toprağının göze sürme olduğunu söyleyerek kasidesine alışlagelmiş bir giriş yapmıştır. Ardından güzel bahar tasvirleri çizerek ve kendini adeta çıldırmış bir âşığa benzeterek konuyu Şeyhülislâm Yahyâ'nın övgüsüne getirmiştir. Şeyhülislâm'ın lütfuna umut bağlayan şair onu, ümmetin hayırlıları için mutluluk bahşedici ve ashabın yolu için rehber olarak takdim etmiştir. Yahyâ Efendi'yi rahmet kaynağına benzeten Yümnî, onun ilim ve irfanından, adalet ve emniyetinden, cömertlik ve lütfundan, fetva ve fazlından, inayet ve kereminden bahsetmiştir. Ayrıca kendisinin de ona köle olduğunu, bu sebeple akranı içinde şeref davasında bulunabileceğini anlatmıştır. Kaside dua bölümüyle sonu ermiştir.

Divan'daki ikinci kasidenin nesibi, *gül* redifli bir verdiyyedir. Yümnî; Necâti, Hayâlî, Fuzûlî ve Lami'î gibi gül redifli kasideler yazan şairler kervanına katılmıştır. Kasideye, gülün sevgilinin eline düşmekle kazandığı itibardan ve çiçeklere padişah olmasından bahsedilerek giriş yapılmıştır. Ardından gülün seher vaktindeki hali resmedilerek âşıkla maşuk arasındaki ilişkiler gözler önüne serilmiştir. 14. beyitten sonra şair kendini, Yahyâ Efendi'ye arz-ı hal etmeye çalışan bir güle benzetmiştir. Sevgiliye kavuşmak için rüzgârla yollara düşen gül, bir zaman sonra sevgilisinin köyüne erişmiş ve ona müşküllerini sunmuştur. Yümnî, bu arzdan sonra bir tegazzül bölümü oluşturmuş ve ardından memduhuna dua ederek kasidesini bitirmiştir.

Üçüncü kaside, başından sonuna kadar Şeyhülislâm Yahyâ övgüsüne ayrılmıştır. Bu kasidede Şeyhülislâm'ın daha ziyade ihsanlarına ve faziletlerine temas edilmekle beraber onun eşsiz adalet taksimine vurgu yapılmıştır. Nitekim şair, kendinin de bu ihsanlardan faydalandığını belirtmiştir. Kaside 5 beyitlik bir dua kısmıyla son bulmuştur.

Dördüncü kasidenin girişi bir şitaiyedir. Kışın, bin bir renkli yaz örtüsü üzerindeki acımasız ve öldürücü etkisinin işlendiği nesib bölümünde şair, kışla birlikte gelen donuklaşmayı, hissizleşmeyi birtakım benzetme ve hayallerde sanatlı bir şekilde anlatmıştır. Methiye bölümünde ise genellikle şitaiyelerde işlenen methedilen kişinin kışın tüm olumsuzluklarını bir kenara atarak herkese safa bağışlaması durumu bu kaside de anlatılmaktadır. Şair, kışın acımasızlığından ancak Yahyâ Efendi'nin ayağına yüz sürmekle kurtulabilceğini söyleyerek onu yüceltmıştır. Zira Yahyâ Efendi, Hz. Mesih gibi tüm cihana ruh üfleyen, ölüleri nefis-i kutsisiyle diriltten, asrın tek mümtaz zatıdır. İkinci kasidede olduğu gibi burada da Yümnî, derd ve belanın başından eksik olmadığını, sürekli gamlı gözyaşları döktüğünü, zamanın çilesine tahammül edemez hale geldiğini belirterek elemeler içindeki halini şerhe çalışmıştır.

Divan'ın son kasidesi *degül* rediflidir. Bu kasidenin nesib kısmında şair, okuyucusuna biraz sıkıntılı bir ruh hali aksettirmiştir. Şair, yârinin ettiği cevri ü sitemin verdiği ıstırap ve ayrılık acısını anlattıktan sonra sözü, Yahyâ Efendi'nin methine getirir. Diğer kasidelerdeki gibi Yahyâ Efendi'yi yücelten şair, kendisini liyakate layık görüp ondan yine lütuf beklemektedir.

Genel hatlarıyla değinmeye çalıştığımız kasidelerin bölümleri ve onlarda yer alan beyit sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Kaside	Nesip	Girizgâh	Methiye	Tegazzül	Fahriye	Dua
I	9	10 - 13	14 - 38	-	-	39 - 42
II	13	13 - 18	19 - 29	30 - 35	-	36 - 38
III	6	6 - 9	10 - 21	-	-	22 - 26
IV	13	14 - 15	16 - 32	-	-	32 - 35
V	12	13 - 14	15 - 30	-	-	31 - 32

3.2.1.2. Gazeller

Yümnî Divanı'nda 165 gazel bulunmaktadır. Gazeller, redif ve kafiyelerinin son harflerine göre alfabetik bir şekilde tertip edilmiştir. *Divan*'da her harften gazel bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloya hangi harften ne kadar gazel olduğu yansıtılmıştır:

elif	6	dāl	3	ḡād	1	kef	9
bā	3	zāl	1	ṭā	2	lām	6
tā	1	rā	43	zā	1	mim	9
ṣā	1	zā	12	‘ayn	2	nūn	13
cim	1	sin	1	ḡayn	1	vāv	2
ḡā	2	şın	2	fā	3	hā	23
ḡı	1	şād	1	ḡāf	2	yā	13

Gazellerin beyit sayılarına göre dağılımları ise şu şekildedir:

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı	Yüzdelik Dilim
5	145	83,52
6	8	5,53
7	6	4,84
8	2	1,85
9	3	3,11
10	1	1,15

3.2.2. Vezin

Divan'da, klasik Türk şiirinde en çok kullanılan aruz kalıpları tercih edilmiştir. Kısa kalıplar yerine daha ziyade uzun aruz kalıplarını kullanan şair, kasidelerini birbirinden farklı vezinlerle yazmış; gazellerinde ise hezec, remel ve muzâri bahirlerinin aruz kalıplarını öncelemiştir. *Divan*'daki manzumelerin aruz kalıplarına göre dağılımı şöyledir:

Bahir	Vezinler	Kaside	Gazel
Hezec	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	1	35
	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün	-	3
	Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün	1	22
Remel	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	-	19
	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	-	1
	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1	42
	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	-	1
Müctes	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	1	8
Recez	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	-	2
	Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün	-	1
Münserih	Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	-	1
Muzâfî	Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün	-	2
	Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün	1	27

3.2.3. Kafiye ve Redif

Yümnî, şiirlerinde kafiye çeşitlerinin hemen hepsine yer vermiş ve bolca redif kullanmıştır. Eserdeki kafiye türlerine geçmeden önce redifli manzumelerin dökümünü vermek gerekir. Aşağıdaki tabloda, *Divan*'daki kelime veya kelime grubu şeklindeki redifler gösterilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Gazel Nu.	Redif	Gazel Nu.	Redif	Gazel Nu.	Redif
1/6	cānā	50	nedür	110	düşürdüm
2	şahbā	51	arar	111/113	buldum
3	yaña	54	gider	112	idebilmem
9	teşne-leb	59	örter	114	bildüm
10	maḥabbet	62	gör	116	senüñ olsun
13	ferah	64	benzemez	117	olmasun dersün
14	ḳadeḥ	68	itmez	119	neylesün
15	sürḥ	71	görünmez	120	iñleden
17	bülend	72	incinmez	125	tuymasun
19	lezīz	73	düşdi göñlümüz	130	pervāne
20	getürür	74	olmaz	131	içinde
21/40/55	eyler	76	şarılmış	132/143	ola
22	añdurur	79	ğaraż	133	buldum kendüme
24	bāḳīdür	80	ḥaṭṭ	134	piyāle
26	döker	82	ḥaz	136	olma
28	ḳodılar	84	şem‘	138	Edrine
30	beñzer	86	ṭaraf ṭaraf	142	Ḥalebde
31	gösterür	88	şadef	144/145	arasında
32	ḥoş gelür	89/90	‘aşḳ	151	olsa

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

33/35/ 43/56	olur	93	‘âşıkun	153/15 7	gibi
34	ağladur	94	şem‘ün	159	kalmadı
36	bağlanur	97	mi uydun	160	dağı
37	olsun da gör	100	gönül	161	mı kaldı
38	degül midür	101	oldun ey gönül	164	geldi
39	kendidür	102	ey gönül		
44	çeker	103	üstüne gül		
45/53	ider	104	degül		
46	göster	106	idelüm		

Tabloya göre *Yümnî Divanı*’nda yer alan 165 gazelin 92’sinde kelime veya kelime grubu şeklinde redif mevcuttur. Şiirlerde en çok ol-, et-, eyle- gibi fiil köklü kelimelerden redif yapılmıştır. Ayrıca *Divan*’daki gazellerin yarısından fazlasında Şeyhülislâm Yahyâ’nın şiirlerinde kullandığı redifler göze çarpmaktadır. Bu da şairin, şiirlerinde şekil bakımından Şeyhülislâm’a ne kadar özendiğinin bir göstergesidir.

Bu açıklamalardan sonra *Divan*’daki kafiye çeşitlerine gelecek olursak; klasik Türk şiirinin kafiye anlayışı çerçevesinde eserde, farklı oranlarda hemen her kafiye türüne yer verilmiştir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

Kafiye-i mücerrede: Kafiyei meydana getiren kelimelerin son harfi olan revinin tek başına tekrardan oluşan kafiye türüdür. *Yümnî Divanı*’nın yaklaşık %36’sında bu kafiye kullanılmıştır:

Dehân-ı şîşeden kim kılkul eyler dem-be-dem şahbâ
Olur güyâ muşâhib bir nigâr-ı gönca-fem şahbâ

Getür sâkî mey-i şâfiyi zâhid gelmesün bize
Şafâlar idelüm yâr ile kılsun def-i gam şahbâ (v. 7^b)

Kafiye-i mürdefe: Bu kafiye türünde kelime sonlarında iki sesin benzeşmesi esastır. Kafiyei oluşturan asli harf ile ondan önce gelen uzun ünlünün birleşmesiyle mürdef kafiye oluşur. *Divan*’daki gazellerin yarısından fazlası bu türde kafiyeleşmiştir:

Dimek mir’ât-ı rûy-ı yâr zulfinden bedîd olmaz
Şeb-i târında dil seyr-i mehden nâ-ümîd olmaz

Ne dehlü uzasa rûz-ı gam-ı zulf-i siyeh-kârı
Şeb-i yeldâ-yı hicrânı kadar yârün medîd olmaz (v. 22^a)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Kafiye-i müessese: Kafiye harfleri olan revî, dâhil ve tesisin bir araya gelmesiyle oluşan, birden çok ses benzeşmesine dayanan bir kafiye türüdür. *Divan*'da üç-beş manzume dışında pek örneğine rastlanmamaktadır:

Lâleler peymâne gülşen güyîyâ meyḥānedür
Bülbül-i zâr anda bir feryâd ider mestānedür

Gice gördüm tolaşır pervâz idüp etrâfını
Gonca güyâ şem'dür bülbül aña pervānedür (v.16^a)

Kafiye-i mukayyede: Revî harfî ile ondan önceki harekesiz ünsüzün birleşmesiyle oluşur. *Divan*'da yalnızca birkaç gazelde kullanılmıştır:

Dünyâ döker civâna ki dünyâ perest ola
Müşgil hemân ol 'âşıkâ kim teng-i dest ola

Vuşlat deminde 'âşıkî şîveyle öldürür
Şol dil-rübâ ki bâde-i nâz ile mest ola (v. 36^a)

4. Muhteva Özellikleri

Divan'ın muhtevasının derin bir şekilde ortaya konulabilmesi için ciddi bir tahlil ve tetkike ihtiyaç vardır. Makalemizin sınırlarına sadık kalmak kaygısıyla şimdilik genel bir değerlendirmeye yetineceğiz.

Yümnî, Şeyhülislâm Yahyâ gibi bir gazel şairidir. Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazellerinde gördüğümüz his ve temayüllerin ciddi bir kısmı Yümnî'ye ilham olmuştur. Şair, kasidelerinde Yahyâ Efendi'ye karşı hissettiği derin bağlılık duygusunu sanatına da aksettirmiştir. Yümnî üzerindeki Yahyâ Efendi tesirini, yalnızca etkilenme olarak değerlendirmek pek doğru değildir. Şairin, şiirlerinde Yahyâ Efendi'yi taklit ettiğini söylemek daha yerinde olsa gerek. Aşağıya aldığımız şiirler, bu tespitimizi kanıtlar niteliktedir:

Yümnî	Şeyhülislâm Yahyâ
Tîr-i gam pür-tâb iderse dil-rübâ senden yaña Atduğı seng-i cefâ-pîşe dilâ benden yaña	Cânı kullâb-ı ser-i zülfün çeker senden yaña Güşe-i çeşmün ne var olsa eger benden yaña
Serv-i kıddün verd-i kıddün seyr iden ey gonca-leb 'Andelîb olursa da varmaya gülşenden yaña	Gönce-i la'lün gül-i rüyuñ görenler neylesün Ey boyı servüm varup bir dağı gülşenden yaña
Şem'-i ruhsârûñ koyup da nice gelsün sîneye Hiç tolaşur mı varup pervâne kül-ḥandan yaña	Ol sehî kıddi görenler ḥançer-i zerrîn ile İltifât itmez çemende serv ü süsünden yaña
Biz ki merd-i 'aşk-ı pākiz nefis-i emmâre bizi Zâhid-i nādân gibi cezb idemez zenden yaña	Zâhidi terciḥ ider mi rinde şâhib-ṭab' olan Dinledüm güftârını vâ'iz de gevdenden yaña
Bu zen-i dünyâ ne mekkâre'ydüñ iz'ân iden Yümnîyâ dönüp bakar mı bir dağı andan yaña (v. 8 ^a)	Korkarın Yahyâ ki pülâd olsa da te'sîr ider Tîr-i âhuñ kim vara ol kalbi âhenden yaña (Kavruk 2001, 38)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Örnek gazellere baktığımızda şunu söyleyebiliyoruz: Yümnî; aynı vezin, kafîye, duygu ve söyleyişle Yahyâ Efendi'den kendi şiiri için bir zemin almıştır. Divan şiirinde bu tarz şekil, içerik ve söyleyiş açısından benzer pek çok şiir vardır. Bunların birçoğuna nazire demek de mümkündür. Fakat Yümnî'nin Yahyâ Efendi'yi takip ve bir noktada onu taklit etme gayreti *Divan*'a hissedilir bir şekilde sinmiştir. Şiirlerin neredeyse yarısından fazlası böyledir. Bu nedenle *Yümnî Divan*'ındaki gazeller Yahyâ Efendi'nin gazellerinin gerisinde kalmış basit örneklerdir.

Yümnî'yi rind bir şair, şiirlerini de rindane şiirler olarak nitelendirebiliriz. Gazel dünyasının vazgeçilmez unsurları *Divan*'ın hemen her yerinde karşımıza çıkar: Âşık-mâşuk-rakip üçlüsünün sıkı ilişkileri, rind-zâhid arasındaki çekişmeler; mutluluk, derd, gam ve bela halleri; bahar, kış ve hazan mevsimlerinin hissettirdikleri; içki meclislerinin renkli dünyasının unsurları eserin muhtevasının neredeyse yüzde doksanını oluşturur.

Şair, gazellerinde genellikle âşıkane duygulardan dem vurur. Aşka ait soyut ve somut düşünceler, onun etrafında kurulan dünyalar artık sıradanlaşmış ve özgünlüğünü neredeyse yitirmiş türlü benzetme ve hayat unsurlarıyla okuyucuya sunulur. Bu bağlamda şair, insanların ders almaları için her zaman aşk hallerini anlattığını söylemiştir:

Hep 'aşk ahvâlini tahrîr ider dîvân-ı şî'rinde
Cihânda 'ibret içün anı **Yümnî** bir eşer eyler (v.15^b)

Sevgiliye ait mefhumlar, onun güzelliklerini şerh eden hayal ve tasavvurlar manzumelerde geniş bir yer tutar:

Siyeh zülfi şeb-i deycûra beñzer
Yüzi cirm-i meh-i pür nûra beñzer

Dehânî gûyiyâ bir hoşka-i la'l
İçinde dilleri billûra beñzer

Ğubâr-ı hatt-ıla ol hürde beñler
Şeker üzre mekesle mûra beñzer

Yeşil câmeyle anı seyr idenler
Melek didiler ammâ hûra beñzer

Açılmaz gözleri nâz uyhusından
O dilber **Yümniyâ** mahmûra beñzer (v.13^b)

Bülbülün gül uğruna geceler boyu inlemesi, pervanenin şeme kendini feda etmesi, âşığın sevgilinin zülûflerinde can vermesi, sevgilinin her daim âşığına cevri ü cefa etmesi, aşk iksirinin gönül mülkünü mest etmesi, kanlı gözyaşlarıyla sürâhilerin dolması, bahar eyyamında çemen mülkünde bayramların yapılması, ayrılıktan doğan ah ateşinin göklere çıkması, sevgilinin rakibe yüz vererek âşığı kıskandırması, muhabbet ehlinin çile ve ıstıraplardan azat olmaması gibi klasik şiirde alışkın olduğumuz söylemlere *Yümnî Divanı*'nda da sıkça rastlamaktayız:

Cevr ile ağlamadan bî-ťâkat olmuşken yine
Yanuna alır rakîbi bizi tekrâr ağladur (v. 14^a)

Sîneme atılmağ ister dâ'imâ peykân-ı yâr
Yanmağ pervâne gibi âteş-i sūzân arar (v. 17^a)

Murğ-ı dili çün halka-i zülfine düşürdük
Yümnî yüri ümîd-i halâş eylemeden geç (v. 10^a)

Yümnîyi helâk eyledi gerçi ğam-ı ‘aşkuñ
Toymaz elem-i cevri ü cefâña hele cânâ (v. 8^b)

Ğam def’ idecek bâdeyi gördüm ki bulunmaz
Hün-âbe-i çeşmi koyarum sâğara cânâ (v. 7^b)

Gelün bezm-i şafâ tarh idelüm gülşende ‘âşıklar
Bahâr eyyâmıdır güldür çemendür şavt-ı bülbüldür (v.19^b)

Dilâ gūyâ ki âteş-bâzsın ol yâre seyr için
Çıkar eflâke her gice şererler dūd-ı âhuñla (v. 35^a)

Raķîbe ben o şehûñ bir işâretin gördüm
Helâk iden beni her-bâr Yümnîyâ odur (v.12^a)

Dervîş-i hân-kâh-ı maħabbet iseñ eger
Boynuñda Yümnî derd ü belâ saña şâldur (v. 19^b)

Yümnî’nin sade ve külfetsiz üslubuyla karşımıza çıkardığı *Divanı*’nda ele aldığı konular bir bakıma gazel nazım şeklinin asli konularıdır. Dolayısıyla bu bölümün başından beri anlattığımız hususların hepsini bu bağlamda değerlendirebiliriz.

Bilindiği üzere gazelde bu konuların yanı sıra sosyal hayat, din, tasavvuf ve diğer harici konular da işlenmektedir. *Yümnî Divanı*’nda sosyal hayat ve dine dair pek bir ize rastlamamaktayız. Fakat eserde, tasavvufa dair bazı söylemler mevcuttur. Bunlar da tasavvufun terimsel dünyasından oldukça uzaktır. Yümnî, tasavvufu daha ziyade gönül bağlamında ele almıştır. Eserde, özellikle rind-zâhid ilişkileri dikkati çekmektedir. Şairin bu noktadaki tutumu Şeyhülislâm Yahyâ ile birebir örtüşmektedir. O, her fırsatta zahide taş atmış ve onun kaba softalığından yakınmıştır. Rinde ise bunların aksine muhabbet ehli muamelesi yapmış, onu sürekli yüceltmıştır. Tabii ki divan şiirinin anlam dünyasında bu kavramlar hemen hemen aynı kalıplaşmış ifadelerle işlenir. Yümnî’yi bu anlamda diğer şairlerden ayıran bir hususa rastlamadık. Belki söyleyişindeki pürüzsüzlük ve anlatımındaki samimilik Yümnî adına bir farklılık oluşturabilir. Aşağıda verdiğimiz örnek beyitler Yümnî’nin bu yönü dolayısıyla önemli addedilebilir:

Yümnî ‘uşşâkdan ayrılma ki rāh-ı Hākda
Geçdiler zāhidi bir niçe merāhil kōdılar (v. 13^a)

Yanımızda zāhidā añma bezm-i dünyâyı sen
Merd yanında ‘acüz-ı dehr-i dün merdūdedür (v. 17^a)

Kabrūme gelmesün öldükde benüm zāhid-i huşk
Dōstum mürşid-i ‘aşkuñ baña telkîn eyler (v.18^a)

Bir nesne kōmaz ‘aşk olıcaķ dilde sevāddan
Ey şūfî bizüm şanma ‘abes ola hevāmuz (v. 20^b)

Vîrâne göñülde bulınur genc-i maħabbet
Eyvân-ı şeh-i dehrden iy künc-i fenāmuz (v. 20^b)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Gel dâ'im Allah idelüm sübhân bizümdür ey gönül
Derd ile çok âh idelüm dermân bizümdür ey gönül (v. 28^a)

Sonuç

Tanıtımını ve genel değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız *Yümnî Divanı*, daha önce kaynaklarda işaret edilmeyen bir eserdir. 17. yüzyılda yaşamış Yümnî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan *Divan*, kaside ve gazellerden müteşekkildir. *Divan*'ı Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye hem ferdi hem de sanatsal açıdan bağlı olan bir şairin kaleme almış olması bizce eserin en özgün tarafıdır. *Yümnî Divanı*'ndaki kasidelerin hepsi Şeyhülislâm'a methiye şeklinde tertip edilmiştir. Gazeller kısmında da ondan övgüyle bahsedilmiştir. Bunların hepsi bize, Şeyhülislâm Yahyâ'nın dönemin en çok beğenilen ve takdir edilen şairlerinden biri olduğunu tekrar hatırlatmıştır. Bu anlamda belki Yümnî de anımsanmaya değer bir şair olacaktır.

Divan'ın sahibi Yümnî'nin tam kimliğini belirleyemedik. Fakat üzerinde durduğumuz kişiler arasında önemli bir isim olup, bu kişi, tezkire müellifi Mehmet Salih Yümnî'dir. Eğer ileride ortaya çıkacak birtakım yeni veriler bu eserin ona ait olduğunu gösterirse *Yümnî Divanı*, edebiyat tarihimiz açısından farklı bir değer de ifade edecektir.

Eser üzerine yaptığımız çeviri yazılı metni tamamladığımızı, kısa bir zamanda tam metnini yayımlamayı düşündüğümüzü belirtip, bu vesileyle yazımıza, Yümnî'nin âşıkane tarzda kaleme aldığı birkaç gazelle son vermek istiyoruz:

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Haste-i 'aşkda kim zerre nefes bâķīdür
Âh ider çünkü derûnında heves bâķīdür

Uydurur bizi hevâsına kırmaz ey zâhid
Muṭrib-i bezmde tâ kim bu nefes bâķīdür

Leblerün kandı hayâline düşüp merdüm-i çeşm
Şîşe-i dîdede mânend-i meges bâķīdür

Şeyḥ va'z itmese şüfî yeter ey 'âşık-ı mest
Şahne yokdur diyü aldanma 'ases bâķīdür

'Âķıbet **Yümnî** ne dil kıla ne dil-ber ne bu ten
Gül ü bülbül gidicek şanma kafes bâķīdür (v. 12^a)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Hüblar gönlümüz alup bizi bî-dil kıdılar
Bir şehi kıul idinüp adını muķbil kıdılar

Konalı şehir-i dile ceyş-i ğam-ı hicrânun
Yakmadık anda ne kâşâne ne menzil kıdılar

Ola kim baña naşib ola diyü her 'âşık
Yüzüne karşı varup cânı muķabil kıdılar

'Aşk fennini tamâm idemediler taḥķīķ
Bunca eslâf niçe yirleri müşkil kıdılar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Yümnî ‘uşşâkdan ayrılma ki rāh-ı Hâkda
Geçdiler zâhidi bir niçe merâhil kôdılar (v. 13^a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
Murğ-ı dil gülşende dâ‘im bülbül-i nālân arar
Şöyle beñzer hâlini söyleşmege yārân arar

Bir delikanlu civānuñ yolına dīvāne dil
Ölmege cānlar virür bir hañçer-i bürrân arar

Sīneme atılmağ ister dâ‘imā peykân-ı yār
Yanmağa pervāne gibi āteş-i sūzân arar

Bunda neylersin diyü sürme kapuñdan ey tabīb
Neylesün bî-çāre ‘āşık derdine dermān arar

Yümniyā şimden girü deryā-yı eşkümde benüm
Añlaram gavvāşlar lü‘lü’-yi mercān arar (v. 17^b)

Mef‘ülü Mefā‘lū Mefā‘lū Fe‘ülün
Ben ağların ol hānde ider yaşımı silmez
Ol tıfl dağı ‘āşıkınuñ kadrini bilmez

Hañçer çeker ağlama diyü üstüme ammā
Başum kesilür gözlerümün yaşı kesilmez

Peykānuñı mağv ider edebdür diyü cānā
Hiç tīrleriñ sīne-i sūzānıma ilmez

Ummasun ol āhūyı şikār itmegi her kim
Ağyār ile ardına düşüp it gibi yilmez

Kim kâdir olur ‘aşk ile tutuşmağa **Yümnî**
Ammā nideyin bu dil-i dīvāne yeñilmez (v. 20^b)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
‘Aşkdan gayrı dimezdüm dağı bir kār olsa
Dil-rübālar eger ‘āşıklarına yār olsa

Bu ne zevk u bu ne hazz u bu ne hāletdür kim
Hātırum hoş ne kadar yār cefā-kār olsa

Hüccet olurdı lebin öpmege hañt-ı la‘li
Yārdan ger aña ta‘līkına ikrār olsa

Dünyeden ‘aşk bizi şöyle uşandurdı kim kâş
Ne diyār olsa ne dār olsa ne de yār olsa

Yâr yâr olsa hemân **Yümnî** baña ‘âlemde
 Gam degüldi bu cihân halkı ağıyâr olsa (v. 37^b)

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin (1993). *Nef’î Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.
- BATİSLAM, H. Dilek (2009). “Şehir Şiirleri ve Şeyhülislam Yahyâ’nın Edirne Gazelleri”, Erzurum: *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı), S. 39, s. 483-498.
- CEZAR, Mustafa (2011). *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C. IV, Ankara: TTK Yay.
- ERDEM, Sadık (1998). “Mehmet Salih Yümnî Tezkire-i Şu‘arâ-yı Yümnî (İnceleme-Tenkîdli Metin-İndeks)”, İstanbul: *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. LV, s. 85-112.
- KIRAN, Fatih (2011). *Klasik Türk Şiirine Ait Bir Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Niğde: Niğde Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- Fatîn Davud, *Hâtimetü’l-Eş‘âr (Fatin Tezkiresi)*, (Haz.: Ömer Çiftçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html> (ET: 10.03.2012)
- HAKVERDİOĞLU, Metin (2007). *Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirli Dâmat İbrâhim Paşa’ya Sunulan Kasîdeler*, Konya: Selçuk Üniversitesi SBE Doktora Tezi.
- İPEKTEN, Haluk- İSEN, Mustafa vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: KTB Yay.
- İSEN, Mustafa (1997). *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yay.
- İsmail Belîğ (1999). *Nuhbetü’l-Âsâr Li Zeyl-i Zübdeti’l-Eş‘âr*, (Haz.: Abdülkerim Abdulkadiroğlu), Ankara: AKM Yay.
- KAVRUK, Hasan (2001). *Şeyhülislâm Yahyâ Divanı*, Ankara: MEB Yay.
- KAYA, Tufan (2007). *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki 13467 Numaralı Mecmuanın Metni*, Konya: Selçuk Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- Mecmû‘a-i Eş‘âr ve Enva’-ı Hutût*, Michigan Üniversitesi Yazmaları: <http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015079129808> (ET: 09.03.2012)
- Mecmû‘a-i Eş‘âr*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Şevket Rado Yazmaları, ŞR_000089.
- Mustafa Safâyî Efendi (2005). *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü’l-Âsâr Min Fevâ’idi’l-Eş‘âr)*, (Haz.: Pervin Çapan), Ankara: AKM Yay.
- Müstakim-zâde S. Sadeddin (1978), *Devhatü’l-Meşâyih (Osmanlı Şeyhülislâmlarının Biyografileri)*, İstanbul: Çağrı Yay.
- Müstakim-zâde S. Sadeddin (2000). *Mecelletü’n-Nisab (Tıpkı Basım)*, Ankara: KTB Yay.
- Sâlim Efendi (2005). *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, (Haz.: Adnan İnce), Ankara: AKM Yay.
- Ahdî (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu‘arâsı*, (Haz.: Süleyman Solmaz), Ankara: AKM Yay.

- Şeyhî Mehmed (1989a). *Vekayii'l Fudalâ (Şakaik-i Numanîye ve Zeyilleri)*, C. 3, (Haz., Abdülkadir Özcan), İstanbul: Çağrı Yay.
- Şeyhî Mehmed (1989b). *Vekayii'l Fudalâ (Şakaik-i Numanîye ve Zeyilleri)*, C. 4, (Haz., Abdülkadir Özcan), İstanbul: Çağrı Yay.
- TUMAN, Mehmed Nail (2001). *Tuhfe-i Nâilî (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri)*, Cilt II, (Haz.: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Ankara: Bizim Büro Yay.
- YILDIRIM, Ali (2006). *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Ankara: Akçağ Yay.
- Yümnî Divanı*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Şevket Rado Yazmaları, ŞR_000017.

Yümnî Divanı'nın İlk ve Son Varakları

